

زندگینامهٔ سیاسی
آیت الله طالقانی

علیرضا ملائی توانی

نشرنی

- سرشناسه: ملائی توانی، علیرضا. ۱۳۴۹ -
- عنوان و پدیدآور: زندگینامه سیاسی آیتالله طالقانی / علیرضا ملائی توانی.
- مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۸۸.
- مشخصات ظاهری: ۴۹۲ ص.
- شابک: 978-964-185-077-9
- وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
- یادداشت: کتابنامه: ص ۲۴۵-۴۷۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
- یادداشت: نمایه.
- موضوع: طالقانی، محمود، ۱۲۸۶-۱۳۵۸ - سرگذشت‌نامه: ایران - تاریخ
- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷.
- رده‌بندی کنگره: DSR ۱۵۶۸ / م ۷ ۲۶ ط ۱۳۸۶
- رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۳۰۹۲
- شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۰۵۰۷۱۶ م

نشرونی

زندگینامه سیاسی آیت‌الله طالقانی

علیرضا ملاتی توانی

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه

ویراستار: لاله خاکپور
 نمونه‌خوان: بیتا رکنی
 نمایمساز: مرگن صوفی
 چاپ اول: تهران، ۱۳۸۸
 تعداد: ۱۱۰۰ نسخه
 قیمت: ۶۸۰۰ تومان
 لیتوگرافی: غزال
 چاپ: غزال
 ناظر چاپ: بهمن سراج

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،
 به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)
 بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

شابک ۹۷۸ ۹۶۲ ۱۸۵ ۰۷۷ ۹

www.nashrenay.com

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۳	 فصل اول. تولد و تحصیلات
۱۳	 درآمد
۱۴	 خاندان آیت الله طالقانی
۱۹	 تولد سید محمود
۲۲	 تحصیلات
۲۹	 نگاهی به سیاست‌های مذهبی رضاشاه
۳۹	 نخستین رویارویی طالقانی با نظام رضاشاهی
	فصل دوم. فعالیت‌های نوگرایانه دینی و تشکلهای مذهبی
۴۳	 پس از شهریور ۱۳۲۰
۴۳	 درآمد
۴۴	 فضای سیاسی-اجتماعی پس از شهریور ۱۳۲۰
۵۲	 نیروهای مذهبی و فضای فکری پس از سقوط رضاشاه
۵۸	 طالقانی و تشکلهای مذهبی بعد از شهریور ۱۳۲۰
۶۰	 کانون اسلام
۶۴	 انجمن اسلامی دانشجویان
۶۷	 اتحادیه مسلمین
۶۸	 در پیوند با مساجد و قرآن

۶۹	 دانشسرای تعلیمات دینی
۷۰	 طالقانی و حرکت دموکرات‌ها
۷۹	 گفتارهای رادیویی
۸۱	 همکاری با مطبوعات اسلامی
۸۳	 فصل سوم. از نهضت ملی شدن نفت تا آغاز دهه ۱۳۴۰
۸۳	 درآمد
۸۴	 طالقانی و نهضت ملی شدن نفت
۹۳	 فضای سیاسی-اجتماعی پس از کودتای ۲۸ مرداد
۹۹	 نهضت مقاومت ملی و تکاپوی سیاسی طالقانی
۱۰۶	 کنش‌های نظری در واکنش به کودتا
۱۱۵	 طالقانی و فداییان اسلام
۱۲۲	 شرکت در کنگره‌های اسلامی
۱۲۷	 فصل چهارم. اوج‌گیری فعالیت‌های حزبی و سیاسی
۱۲۷	 درآمد
۱۲۷	 طالقانی و جبهه ملی دوم
۱۳۵	 تشکیل نهضت آزادی ایران
۱۴۴	 مبارزه در پرتو نهضت آزادی و در پیوند با نهضت روحانیت
۱۵۰	 انقلاب سفید و قیام ۱۵ خرداد
۱۵۶	 شورای نهضت آزادی ایران تهران ۳ بهمن ۱۳۴۱
۱۶۷	 فصل پنجم. محاکمه و مجازات
۱۶۷	 درآمد
۱۶۷	 طالقانی در کمند توطئه و بند
۱۷۵	 محاکمه رهبران نهضت آزادی
۱۸۵	 حالات طالقانی در دادگاه
۱۸۸	 دادگاه تجدیدنظر نظامی
۱۸۹	 چشم‌اندازی به آخرین دفاعیات طالقانی
۱۹۹	 فصل ششم. رهایی از زندان و تبعید به مناطق دور دست ۱۳۴۶-۱۳۵۱
۱۹۹	 درآمد

۲۰۰	 طالقانی در فضای پس از زندان
۲۰۴	 در پیوند با دکتر شریعتی
۲۰۹	 در پیوند با امام خمینی و نهضت فلسطین
۲۱۵	 بزرگداشت شهدای روحانی
۲۲۰	 طالقانی در تبعید
۲۲۷	 فصل هفتم. از مسجد هدایت تا سازمان مجاهدین خلق
۲۲۷	 درآمد
۲۲۸	 سیری در مسجد هدایت و جلسات تفسیر قرآن
۲۲۸	 پیدایی جریان‌های مبتنی بر مشی مسلحانه و قهرآمیز
۲۴۹	 طالقانی و سازمان مجاهدین خلق در دوره مبارزه
۲۶۳	 فصل هشتم. سازمان‌دهی انقلاب
۲۶۳	 درآمد
۲۶۴	 رهایی از بند و تشکیل ستاد مبارزه
۲۶۸	 راهپیمایی‌های تاسوعا و عاشورا
۲۷۷	 طالقانی و تحصن در دانشگاه تهران
۲۸۰	 طالقانی و ارتش
۲۸۹	 فصل نهم. پیروزی انقلاب
۲۸۹	 درآمد
۲۹۰	 طالقانی و دولت بختیار
۳۰۱	 بازگشت امام و پیروزی انقلاب
۳۰۶	 پس از پیروزی
۳۱۳	 فصل دهم. مشارکت در اداره کشور
۳۱۳	 درآمد
۳۱۳	 شورای انقلاب
۳۲۲	 دفاع از موجودیت ارتش
۳۲۵	 رفتار دوم جمهوری اسلامی
۳۲۸	 طالقانی در مجلس خبرگان
۳۴۱	 اقامه نماز جمعه

۲۴۵	فصل یازدهم. بحران آفرینی یا مدیریت بحران‌ها
۲۴۵	درآمد
۲۴۶	قهر و هجرت طالقانی
۲۵۶	طالقانی و مجاهدین خلق پس از پیروزی انقلاب
۲۶۵	بحران کردستان
۲۷۸	بحران ترکمن صحرا
۲۸۰	وفات طالقانی
۲۸۵	فصل دوازدهم. مبانی حاکمیت مردم
۲۸۵	درآمد
۲۸۶	فقدان نظریه مستقل درباره حکومت و پذیرش نظریه جمهوری اسلامی
۲۹۰	مبنای حاکمیت مردم
۲۹۷	استبدادستیزی و ستایش از آزادی بر بنیاد مدارا و عدالت اسلامی
۴۰۷	فصل سیزدهم. شورا در حوزه دین و سیاست
۴۰۷	درآمد
۴۰۷	نظریه شورا
۴۰۹	مرجعیت شورایی
۴۱۶	شورا در حوزه سیاست و اجتماع
۴۲۷	نقد و ارزیابی اندیشه سیاسی طالقانی
	فصل چهاردهم. پاره‌ای از ویژگی‌های شخصیتی و نظرگاه‌های
۴۳۵	سیاسی-اقتصادی و مذهبی
۴۳۵	درآمد
۴۳۵	ویژگی‌های نظری و عملی طالقانی: تساهل، مدارا و اتحاد نیروها
۴۴۰	معنا، ماهیت و مخاطرات انقلاب ایران
۴۴۴	طالقانی و رهبر انقلاب
۴۴۶	محورهای وحدت اسلامی
۴۴۸	حجاب اسلامی
۴۵۱	سیری در کتاب اسلام و مالکیت
۴۶۵	کتاب‌شناسی
۴۷۷	نمایه

مقدمه

یکی از راه‌های شناخت و تحلیل انقلاب اسلامی، بررسی سیره نظری و عملی رهبران آن است. طالقانی از زمره شخصیت‌هایی بود که دوشادوش امام خمینی هم در تکوین مبانی فکری و ایدئولوژی انقلاب و هم در بسیج توده‌ها و سازمان‌دهی مبارزان انقلابی نقشی عمده داشت.

در مرحله پس از پیروزی نیز از هیچ تلاشی در راه استقرار ثبات سیاسی، نهاده‌نکردن انقلاب و به ثمر رساندن مبارزات مردم ایران باز نایستاد. گویی زندگی و سرنوشت او از آغاز تا انجام با مبارزه و تکاپوی سیاسی، نوآوری و نوگرایی فکری، تعامل با جریان‌های سیاسی-مذهبی و پیوند با محافل دانشگاهی، انجمن‌های اسلامی و همه نیروهای مبارز با گرایش‌های متنوع فکری گره خورده بود. از همین رو زندگی او بسیار متلاطم، پرتحرک، ناآرام و سرشار از تلاش‌ها و تنش‌ها و آکنده از درگیری‌ها یا تعاملات با جریان‌های فکری سیاسی رقیب، موازی و همگرا است.

با توجه به این مقدمات برای بررسی تحلیلی زندگانی آیت‌الله طالقانی باید به مطالعه همزمان و مرور دوباره بخش‌های عمده‌ای از تاریخ معاصر ایران همت گماشت تا تأثیرپذیری وی از محیط سیاسی-اجتماعی و تأثیرگذاری متقابل او بر فضای روزگارش به درستی تبیین شود. به همین دلیل، در این اثر تلاش شده است زندگینامه طالقانی در متن تاریخ معاصر ایران تدوین شود تا تکاپو و تحول فکری و سیاسی وی در پیوند با زمان و مکان مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

نویسنده پس از دو سال تلاش پیوسته و با مطالعه انبوه اسناد، اطلاعات، مدارک و آثار مرتبط با موضوع و جست و جو در کتاب‌ها، خاطرات، مطبوعات و... به نگارش این کتاب دست یازیده است. روش او این بوده است که با بهره‌گیری ترأمان توصیف و تحلیل و عقل و نقل، حتی‌المقدور به بسیاری از چراها و چگونگی‌ها پاسخ گوید. البته در این حوزه قبلاً چند اثر انتشار یافته است که عمدتاً صیغه توصیفی و وقایع‌نگارانه داشته‌اند. در این اثر ضمن استفاده از کتاب‌ها و مقالات پیشگامان این عرصه، سعی شده است با بررسی روشتند زندگانی طالقانی در متن تحولات و توجه همزمان به پویش فکری و تحول سیاسی او در روند رخدادهای معاصر ایران، رهیافت جدیدی به این موضوع گشوده شود.

در مجموع، فقر فزاینده ادبیات پژوهشی در این حوزه، وجود ابهامات فراوان در باب شرح احوال شخصیت‌های طراز اولی چون طالقانی و لزوم بررسی و تحلیل انقلاب اسلامی از زوایای گوناگون به‌ویژه از زاویه نقش‌آفرینی و کارکرد رهبران آن، ما را به گام‌نهادن در این مسیر واداشت زیرا تحقق این مهم هدف و اهمیت موضوع را به‌درستی نشان می‌دهد.

بدیهی است مراد از زندگینامه در این پژوهش صرفاً ترجمه حالات شخصی یک فرد منتزع از جامعه نیست بلکه نگرشی ترکیبی و نسبتاً فراگیر به ابعاد مختلف و متراشد حیات فکری، سیاسی، اجتماعی و فردی یک شخصیت در متن جامعه و تاریخ است. در باب طالقانی می‌توان گفت زندگی او در آغاز دهه ۱۳۴۰ ابعاد گسترده و پیچیده‌تری می‌یابد؛ در نتیجه این پژوهش نقطه تمرکز خود را بر همین دوره تا زمان مرگش در ۱۹ شهریور ۱۳۵۸ استوار ساخته است. به همین دلیل از چهارده فصل کتاب تنها سه فصل نخست آن به دوران تکوین شخصیت علمی، سیاسی و فرهنگی وی از آغاز تا دهه ۱۳۴۰ اختصاص یافته است. از دهه ۱۳۴۰ فعالیت‌های طالقانی در عرصه‌های گوناگون با اوج و شتاب ویژه‌ای همراه می‌شود و خود را در چهره محاکمه، مجازات، زندان، تبعید و پیوند با مبارزان سیاسی می‌نمایاند که برآیند و نتیجه کلی آن پیروزی انقلاب و براندازی رژیم خودکامه پهلوی است. این موضوع محور اصلی مباحث فصل‌های چهارم تا نهم را شکل می‌دهد. مرحله پس از پیروزی و دوره تلاش برای استقرار جمهوری اسلامی، نهادسازی و مدیریت

بحران‌ها و سیری در اندیشه‌های طالقانی موضوع فصل‌های بعدی این کتاب است. در پایان از مسئولان محترم پژوهشکده امام خمینی که مقدمات این پژوهش را فراهم آوردند به‌ویژه آقایان دکتر یحیی فوزی، دکتر محسن بهشتی سرشت و دکتر حمید بصیرت‌منش و خانم‌ها قاسمی و سلیمانی و نیز از همسر و همراه گرانقدرم که در همه مراحل مرا یاری داد قدردانی می‌کنم و ضمن اذعان به کاستی‌های این اثر، خاضعانه از همه فرهیختگان و صاحب‌نظران به‌ویژه همه هم‌زمان و معاصران طالقانی استعفا دارم با نقد و ارزیابی عالمانه خود راهگشای این پژوهش به‌ویژه در چاپ‌های بعدی آن باشند.

علیرضا ملائی توانی